

Рівненський державний гуманітарний університет
Кафедра дошкільної педагогіки і психології та спеціальної
освіти імені проф. Т.І. Поніманської

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

**до практичних занять та виконання завдань
для самостійної роботи**

з навчальної дисципліни

«МОВЛЕННЄВІ ТА СЕНСОРНІ СИСТЕМИ ТА ЇХ ПОРУШЕННЯ»

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 016 «Спеціальна освіта»

УДК 376-056.264(072)

М 54

Посібник схвалено та рекомендовано до друку кафедрою
дошкільної педагогіки і психології та спеціальної освіти
імені проф. Т.І. Поніманської
(протокол №1 від 25.01.2024 р.)

Друкується за рішенням навчально-методичної комісії
педагогічного факультету РДГУ
(протокол №1 від 30.01.2024 р.)

Укладач:

- **Гаєвська Анастасія Валентинівна** – викладач кафедри дошкільної педагогіки і психології та спеціальної освіти імені проф. Т.І. Поніманської Рівненського державного гуманітарного університету.

Рецензенти:

- **Павлюк Т.О.** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології та спеціальної освіти імені проф. Т.І. Поніманської Рівненського державного гуманітарного університету;
- **Федорова Н.В.** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології та спеціальної освіти імені проф. Т.І. Поніманської Рівненського державного гуманітарного університету.

М 54 Методичні рекомендації до практичних занять та виконання завдань для самостійної роботи з навчальної дисципліни «Мовленнєві та сенсорні системи та їх порушення». Методичний посібник для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 016 «Спеціальна освіта» / Укл.: А.В. Гаєвська. Рівне: РДГУ, 2024. 34 с.

А.В. Гаєвська, 2024 рік
РДГУ, 2024 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
ЗАГАЛЬНІ ВКАЗІВКИ З ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ.....	6
ОЦІНЮВАННЯ ЗА ВИДАМИ ДІЯЛЬНОСТІ.....	7
ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА	8
ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ	9
ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА ЗАВДАНЬ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	10
ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ.....	29
ІНФОРМАЦІЙНІ (ІНТЕРНЕТ) РЕСУРСИ.....	32

ВСТУП

Навчальна дисципліна «Мовленнєві та сенсорні системи та їх порушення» належить до обов'язкових дисциплін циклу професійної підготовки здобувачів вищої освіти за спеціальністю 016 «Спеціальна освіта».

Мета: розкрити анатомо-фізіологічні особливості мовленнєвої та сенсорних систем та їх порушень; висвітлити особливості розвитку, навчання та виховання дітей з сенсорними та мовленнєвими порушеннями.

Завдання вивчення дисципліни:

- ознайомлення з сенсорними та мовленнєвою системами;
- вивчення структури розладу при сенсорних та мовленнєвих порушеннях та потенціальні можливості розвитку даної категорії дітей;
- ознайомлення з особливостями розвитку, навчання та виховання дітей при сенсорних та мовленнєвих порушеннях;
- формування загальних та фахових компетентностей.

У процесі вивчення навчальної дисципліни у здобувачів вищої освіти формуються такі **компетентності:**

Інтегральна компетентність

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі і практичні проблеми спеціальної та інклюзивної освіти у процесі корекційно-педагогічної, діагностико-консультативної, дослідницької та культурно-просвітницької діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування основних теорій і методів дефектології і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності

ЗК-4. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

Спеціальні компетентності

СК-1. Усвідомлення сучасних концепцій і теорій функціонування, обмеження життєдіяльності, розвитку, навчання, виховання і соціалізації осіб з особливими освітніми потребами.

СК-3. Здатність застосовувати психолого-педагогічні, дефектологічні, медико-біологічні, лінгвістичні знання у сфері професійної діяльності.

СК-4. Здатність планувати та організовувати освітньо-корекційну роботу з урахуванням структури та особливостей порушення (інтелекту, мовлення, слуху, зору, опорно-рухових функцій тощо), актуального стану та потенційних можливостей осіб із особливими освітніми потребами.

Програмні результати навчання

РН3. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування, обмеження життєдіяльності у контексті професійних завдань.

РН6. Планувати освітньо-корекційну роботу на основі результатів психолого-педагогічної діагностики осіб з особливими освітніми потребами з врахуванням їхніх вікових та індивідуально-типологічних відмінностей.

РН10. Здійснювати спостереження за дітьми з психофізичними порушеннями (інтелекту, мовлення, зору, слуху, опорно-рухових функцій тощо), реалізовувати корекційно-педагогічну роботу з урахуванням їхніх психофізичних, вікових особливостей, індивідуальних освітніх потреб, можливостей та здібностей.

ЗАГАЛЬНІ ВКАЗІВКИ З ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Для підготовки до практичних занять та виконання завдань для самостійної роботи слід завести зошит.
2. Готуючись до заняття, слід зазначити у зошиті тему, план заняття, виконати письмові завдання, чітко виділивши завдання до практичних та завдання для самостійної роботи.
3. Розпочинати вивчення теми слід із опрацювання матеріалу за навчальним посібником: прочитати, виписати в зошит визначення, класифікації, важливі положення.
4. Далі опрацювати теоретичний матеріал з інших джерел (монографій, статей, матеріалів візуального супроводження лекцій тощо): прочитати, виписати головні думки, цитати, перенести в зошит схеми, таблиці (можливі ксерокопії).
5. Всі завдання є обов'язковими до виконання.
6. Зошит для практичних занять та виконання завдань для самостійної роботи, повинен бути охайним і естетично оформленим.

ОЦІНЮВАННЯ ЗА ВИДАМИ ДІЯЛЬНОСТІ

Робота на лекційному занятті, опорний конспект лекції оцінюється в **1 бал** (Загальна сума балів – $10*1=10$).

Участь у практичному занятті (глибоке розкриття питань теми, вільне володіння матеріалом, активна участь у занятті) – **5 балів** (Загальна сума балів – $5*5=25$).

Виконання завдань самостійної роботи (грунтовне виконання завдання з відображенням власної позиції) – **4 бали** за кожну тему (Загальна сума балів – $10*4=40$).

Змістовий модульний контроль – **5 балів** (Загальна сума балів – $2*5=10$).

ІНДЗ (методична грамотність проведення обстеження – **6 бали**, кількість та якість представлених результатів обстеження – **4 бали**, грамотність презентації проведеного обстеження – **4 бали**, своєчасність виконання завдання – **1 бал**) (Загальна сума балів – $6+4+4+1=15$).

Додаткові бали (не більше 5 балів): здобувач може отримати за творчий підхід до виконання завдань та особливу активність під час різних форм роботи.

Додаткові 10 балів можуть бути нараховані за результатами інформальної/неформальної освіти (участь у вебінарі, майстер-класі, семінарі-практикумі, конференції тощо), що пов'язані з тематикою дисципліни. Або ці бали можуть бути зараховані за участь у практичному занятті та виконання завдань для самостійної роботи за конкретною темою, якщо зміст певної форми здобуття інформальної/неформальної освіти відповідає її змісту. Підтвердженням здобуття інформальної освіти є сертифікат, свідоцтво тощо. Також додаткові бали (не більше 10) можна отримати за активну участь у студентській науковій роботі, що не передбачена навчальними планами. Це зокрема участь у студентських наукових гуртках, товариствах, участь у студентських наукових конференціях, олімпіадах, конкурсах наукових робіт тощо.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

1. Анатомія і фізіологія людини: навчальний посібник / Грицуляк Б. В., Грицуляк В. Б. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2021. 135 с.
2. Голуб Н. П. Анатомія, фізіологія та патологія органів слуху і мовлення: навч. посібник для студ. ф-ту дошк. та корекц. освіти / уклад. Голуб Н. П. Умань: Візаві, 2015. 116 с.
3. Логопедія: підручник / за заг. ред. М. К. Шеремет. Вид. 5-ге. Київ: Видавничий дім «Слово», 2018. 856 с.
4. Мовленнєва і сенсорна системи та їх порушення: навчальний посібник (за напрямом підготовки «Корекційна освіта») / Укл. Дегтяренко Т. М., Лобанова О. В., Дудченко І. О. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2021. 416 с.
5. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навчально-методичний посібник / А. А. Колупаєва, О. М. Таранченко. Харків: Вид-во «Ранок», 2019. 304 с.
6. Спеціальна педагогіка і психологія: сучас. термінол. словник / за ред. Л. І. Прохоренко, В. В. Засенка. Київ: Генеза, 2024. 272 с. URI: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/744568/>
7. Спеціальна педагогіка: навч. посібник / за заг. ред. О. В. Мартинчук. Київ: Київ. ун-т імені Бориса Грінченка. 2017. 364 с.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

Провести обстеження мовленнєвого розвитку дитини та публічно представити хід проведення обстеження, результати. Проведення обстеження передбачає вивчення особливостей будови артикуляційного апарату, звуковимови, активного та пасивного словника, граматики, діалогічного та монологічного мовлення дитини.

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА ЗАВДАНЬ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. СЕНСОРНІ СИСТЕМИ, НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ФУНКЦІЙ СЕНСОРНИХ СИСТЕМ

ТЕМА 1: ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ БУДОВИ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ СЕНСОРНИХ СИСТЕМ

Форма організації: практичне заняття

ПЛАН

1. Поняття про сенсорні системи (аналізатори). Види сенсорних систем.
2. Будова аналізатора.
3. Рецептори та їх класифікація. Властивості та функції рецепторів.
4. Поняття про пороги чутливості.
5. Взаємодія аналізаторів.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Дайте визначення безумовні та умовні рефлексі, перша та друга сигнальні системи.
2. Охарактеризуйте вікові особливості формування і розвитку сенсорних систем.
3. Напишіть есе на тему «Значення сенсорних систем для організму людини».

ЛІТЕРАТУРА

1. Анатомія і фізіологія людини: навчальний посібник / Грицуляк Б. В., Грицуляк В. Б. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2021. 135 с.
2. Мовленнєва і сенсорна системи та їх порушення: навчальний посібник (за напрямом підготовки «Корекційна освіта») / Укл. Дегтяренко Т. М.,

- Лобанова О. В., Дудченко І. О. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2021. 416 с.
3. Спеціальна педагогіка і психологія: сучас. термінол. словник / за ред. Л. І. Прохоренко, В. В. Засенка. Київ: Генеза, 2024. 272 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/744568/>
  4. Спеціальна педагогіка: навч. посібник / за заг. ред. О. В. Мартинчук. Київ: Київ. ун-т імені Бориса Грінченка. 2017. 364 с.

ТЕМА 2: ПОНЯТТЯ ПРО КОМПЕНСАЦІЮ ТА ЇЇ БІОЛОГІЧНІ ОСНОВИ. ФАКТОРИ ВИНИКНЕННЯ ПОРУШЕНЬ РОЗВИТКУ

ЗАВДАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Дайте визначення понять пренатальна, інтранатальна, постнатальна патологія.
2. Опишіть структуру порушення розвитку.
3. Розкрийте взаємозв'язок первинних і вторинних порушень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анатомія і фізіологія людини: навчальний посібник / Грицуляк Б. В., Грицуляк В. Б. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2021. 135 с.
2. Мовленнєва і сенсорна системи та їх порушення: навчальний посібник (за напрямом підготовки «Корекційна освіта») / Укл. Дегтяренко Т. М., Лобанова О. В., Дудченко І. О. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2021. 416 с.
3. Спеціальна педагогіка і психологія: сучас. термінол. словник / за ред. Л. І. Прохоренко, В. В. Засенка. Київ: Генеза, 2024. 272 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/744568/>

4. Спеціальна педагогіка: навч. посібник / за заг. ред. О. В. Мартинчук. Київ: Київ. ун-т імені Бориса Грінченка. 2017. 364 с.

ТЕМА 3: ЗОРОВА СЕНСОРНА СИСТЕМА ТА ЇЇ ПОРУШЕННЯ

Форма організації: практичне заняття

ПЛАН

1. Будова зорової сенсорної системи.
2. Функціональні характеристики зору. Механізм утворення зорового образу.
3. Захворювання ока.
4. Профілактика порушень зору.
5. Класифікація і характеристика стійких порушень зору.
6. Обстеження дітей із порушеннями зору.
7. Методи компенсації порушень функцій зорового аналізатора.
  - Індивідуальні засоби корекції.
  - Використання тактильного сприйняття.
  - Сенсibiliзація слухової та нюхової чутливості.
8. Корекційно-реабілітаційна допомога дітям з порушеннями зору.

ЗАВДАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Охарактеризуйте психічний та мовленнєвий розвиток дітей з порушеннями зору.
2. Опишіть труднощі, які можуть виникнути у процесі шкільного навчання у дитини з порушеннями зору.
3. Дайте характеристику системи корекційно-розвивальної та початково-виховної роботи з дітьми з порушеннями зорової функції в умовах загальноосвітніх закладів.
4. Назвіть та охарактеризуйте специфічні засоби навчання і корекції дітей незрячих і дітей

зі зниженим зором, які використовуються в навчально-виховному процесі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Виховання і розвиток дітей з порушеннями зору: методичні рекомендації для батьків / Костенко Т.М., Довгопола К.С., Легкий О.М., Кондратенко С.В. Київ: ІСП НАПН України, 2020. 179 с. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/722338>
2. Войтко В.В. Корекційно-розвиткова робота з учнями з порушеннями зору в умовах інклюзивної освіти: навчально-методичний посібник / за заг. ред. Жосана О.Е. Кропивницький: КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського», 2021. 104 с.
3. Діти з порушеннями зору. Інклюзивне навчання за нозологіями / Т.М. Костенко. Харків: Вид-во «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2018. 40 с.
4. Корекційно-розвивальні технології розвитку дітей з вадами зору: навчально-методичний посібник / Легкий О.М., Курінна В.Р., Кондратенко С.В. 2023. 98 с.
5. Мовленнєва і сенсорна системи та їх порушення: навчальний посібник (за напрямом підготовки «Корекційна освіта») / Укл. Дегтяренко Т. М., Лобанова О. В., Дудченко І. О. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2021. 416 с.
6. Навчання дітей із порушеннями зору: навчально-методичний посібник / Т.М. Костенко, І.М. Гудим. Харків: Вид-во «Ранок», 2019. 184 с. URL: [https://interactive.ranok.com.ua/upload/file/%D0%98%D0%BD%D0%BA%D0%BB%D1%8E%D0%B7%D0%B8%D1%8F/Navchannia%20ditei%20iz%20porusheniayu%20zoru%20\(Kostenko_Hudym\).pdf](https://interactive.ranok.com.ua/upload/file/%D0%98%D0%BD%D0%BA%D0%BB%D1%8E%D0%B7%D0%B8%D1%8F/Navchannia%20ditei%20iz%20porusheniayu%20zoru%20(Kostenko_Hudym).pdf)
7. Наказ «Про затвердження Типового переліку допоміжних засобів для навчання (спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку) осіб з особливими освітніми потребами, які навчаються

- в закладах освіти» від 23.04.2018 № 414 затверджено МОН України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0582-18>
8. Наказ, Порядок, Заява, Форма типового документа «Про затвердження Порядку зарахування осіб з особливими освітніми потребами до спеціальних закладів освіти, їх відрахування, переведення до іншого закладу освіти» № 831 від 01.08.2018 затверджено МОН України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0945-18#Text>
  9. Психолого-педагогічний супровід дітей з вадами зору: методичний посібник. Войтко В.В. Кропивницький: КЗ «КОППО імені Василя Сухомлинського», 2017. 79 с.
  10. Спеціальна педагогіка і психологія: сучас. термінол. словник / за ред. Л. І. Прохоренко, В. В. Засенка. Київ: Генеза, 2024. 272 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/744568/>
  11. Тифлопедагогіка: підручник для студентів вищих навчальних закладів / Синьова Є.П., Федоренко С.В. К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2018. 325 с.
  12. Як організувати освітній процес для дітей з порушеннями слуху та зору в інклюзивних групах закладів дошкільної освіти: посібник для педагогів / Валентина Жук, Світлана Литовченко, Валентина Новосад, Віра Ремажевська. ЮНІСЕФ, ВГО «АПДО», 2024, 87 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/19R8P0rLLdKdW5bK2fFCyV2R4XTU41S0B/view>

ТЕМА 4: СЛУХОВА СЕНСОРНА СИСТЕМА ТА ЇЇ ПОРУШЕННЯ

Форма організації: практичне заняття

ПЛАН

1. Будова слухової сенсорної системи. Механізм сприйняття звуків.
2. Захворювання вуха.
3. Профілактика порушень слуху.
4. Класифікація і характеристика стійких порушень слуху.
5. Обстеження дітей із порушеннями слуху: за допомогою мовлення, камертонів, аудіометру.
6. Методи компенсації функцій слухового аналізатора.
— Звукопідсилюючі прилади індивідуального і колективного користування.
— Зорове сприйняття усного мовлення.
— Використання тактильно-вібраційного сприйняття.
7. Корекційно-реабілітаційна допомога дітям з порушеннями слуху.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Дайте визначення звуків за характером коливальних рухів.
  - а. Тони – ...
  - б. Шуми – ...
2. Охарактеризуйте психічний та мовленнєвий розвиток дітей з порушеннями слуху.
3. Назвіть основні особливості організації та змісту навчання дітей з порушеннями слуху.
4. Охарактеризуйте будову і яке значення для людини має орган рівноваги.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анатомія, фізіологія та патологія органів слуху і мовлення: навч. посібник для студ. ф-ту дошк.

- та корекц. освіти / уклад. Н.П. Голуб. Умань: Візаві, 2015. 116 с.
2. Дитина з порушенням слуху / Литовченко С.В., Жук В.В., Таранченко О.М. Харків: Вид-во «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2018. 56 с.
  3. Діти з порушеннями слуху раннього та дошкільного віку: навчання і супровід: монографія / Світлана Литовченко; Ін-т спеціальної педагогіки і психології ім. Миколи Ярмаченка НАПН України. Київ: Симоненко О.І., 2020. 276 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731670/1/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F_%D0%9B%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%B2%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%202020.pdf
  4. Жук В.В. Педагогічна допомога дітям раннього віку з порушенням слуху. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. Вип. (16). 2020. С. 126–142.
URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/722588/1/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA_16_2020-126-142.pdf
  5. Литовченко С. Теоретичні та практичні основи реалізації системи раннього втручання для дітей з порушеннями слуху. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*, Вип. 1(14), 2021. С. 303–309. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731038/1/166-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-439-1-10-20210419.pdf>
  6. Мовленнєва і сенсорна системи та їх порушення: навчальний посібник (за напрямом підготовки «Корекційна освіта») / Укл. Дегтяренко Т. М., Лобанова О. В., Дудченко І. О. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2021. 416 с.
  7. Навчання дітей із порушеннями слуху: навчально-

- методичний посібник / С.В. Кульбіда та ін. Харків: Вид-во «Ранок», 2019. 216 с.
8. Наказ «Про затвердження Типового переліку допоміжних засобів для навчання (спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку) осіб з особливими освітніми потребами, які навчаються в закладах освіти» від 23.04.2018 № 414 затверджено МОН України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0582-18>
  9. Наказ, Порядок, Заява, Форма типового документа «Про затвердження Порядку зарахування осіб з особливими освітніми потребами до спеціальних закладів освіти, їх відрахування, переведення до іншого закладу освіти» № 831 від 01.08.2018 затверджено МОН України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0945-18#Text>
  10. Спеціальна педагогіка і психологія: сучас. термінол. словник / за ред. Л. І. Прохоренко, В. В. Засенка. Київ: Генеза, 2024. 272 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/744568/>
  11. Спеціальна педагогіка: навч. посібник / за заг. ред. О. В. Мартинчук. Київ: Київ. ун-т імені Бориса Грінченка. 2017. 364 с.
  12. Як організувати освітній процес для дітей з порушеннями слуху та зору в інклюзивних групах закладів дошкільної освіти: посібник для педагогів / Валентина Жук, Світлана Литовченко, Валентина Новосад, Віра Ремажевська. ЮНІСЕФ, ВГО «АПДО», 2024, 87 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/19R8P0rLLdKdW5bK2fFCyV2R4XTU41S0B/view>

ТЕМА 5: СОМАТО-ВІСЦЕРАЛЬНІ СИСТЕМИ: БУДОВА ТА ФУНКЦІЇ

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Опишіть лемнісковий шлях тактильної та пропріоцептивної чутливості.
2. Охарактеризуйте антеролатеральну систему проведення чутливості.
3. Охарактеризуйте значення сомато-вісцеральної сенсорної системи для організму людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анатомія і фізіологія людини: навчальний посібник / Грицуляк Б. В., Грицуляк В. Б. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2021. 135 с.
2. Мовленнєва і сенсорна системи та їх порушення: навчальний посібник (за напрямом підготовки «Корекційна освіта») / Укл. Дегтяренко Т. М., Лобанова О. В., Дудченко І. О. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2021. 416 с.
3. Спеціальна педагогіка і психологія: сучас. термінол. словник / за ред. Л. І. Прохоренко, В. В. Засенка. Київ: Генеза, 2024. 272 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/744568/>
4. Спеціальна педагогіка: навч. посібник / за заг. ред. О. В. Мартинчук. Київ: Київ. ун-т імені Бориса Грінченка. 2017. 364 с.

ТЕМА 6: БУДОВА НЮХОВОГО ТА СМАКОВОГО АНАЛІЗАТОРІВ

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Охарактеризуйте фізіологічне і психологічне значення смаку їжі та напоїв для людини.
2. Охарактеризуйте фізіологічні та психологічні аспекти значення запаху їжі для людини.

3. Виділіть спільні та відмінні властивості сенсорних систем смаку та нюху.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анатомія і фізіологія людини: навчальний посібник / Грицуляк Б. В., Грицуляк В. Б. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2021. 135 с.
2. Мовленнєва і сенсорна системи та їх порушення: навчальний посібник (за напрямом підготовки «Корекційна освіта») / Укл. Дегтяренко Т. М., Лобанова О. В., Дудченко І. О. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2021. 416 с.
3. Спеціальна педагогіка і психологія: сучас. термінол. словник / за ред. Л. І. Прохоренко, В. В. Засенка. Київ: Генеза, 2024. 272 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/744568/>
4. Спеціальна педагогіка: навч. посібник / за заг. ред. О. В. Мартинчук. Київ: Київ. ун-т імені Бориса Грінченка. 2017. 364 с.

ТЕМА 7: НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ З КОМПЛЕКСНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Охарактеризуйте психічний розвиток дітей з порушеннями двох сенсорних систем – зору та слуху.
2. Охарактеризуйте психічний розвиток дітей з порушеннями зору та інтелекту, порушеннями слуху та інтелекту.
3. Розкрийте значення використання тактильно-вібраційного сприйняття для дітей з поєднаннями сенсорного та інтелектуального порушень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дитина з порушеннями інтелектуального розвитку / С.В. Трикоз, Г.О. Блеч. Харків: Вид-во «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2018. 40 с. (Інклюзивне навчання).
2. Корекційно-розвивальні технології навчання дітей з комплексними порушеннями розвитку: навчально-методичний посібник / Чеботарьова О.В., Блеч Г.О., Гладченко І.В., Бобренко І.В., Мякушко О.І., Сухіна І.В., Трикоз С.В. За наук. ред. О.В.Чеботарьової, О.І.Мякушко. К.: ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2020. 558 с.
3. Мовленнєва і сенсорна системи та їх порушення: навчальний посібник (за напрямом підготовки «Корекційна освіта») / Укл. Дегтяренко Т. М., Лобанова О. В., Дудченко І. О. Суми: СумДПУ ім. А. С.Макаренка, 2021. 416 с.
4. Мороз Л., Стахова Л., Кравченко І. Логопедичний супровід як складова комплексного супроводу дітей із порушенням психофізичного розвитку. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2019, № 8 (92). С. 401–411. URL: <https://pedscience.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/01/39.pdf>
5. Наказ «Про затвердження Типового переліку допоміжних засобів для навчання (спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку) осіб з особливими освітніми потребами, які навчаються в закладах освіти» від 23.04.2018 № 414 затверджено МОН України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0582-18>
6. Наказ, Порядок, Заява, Форма типового документа «Про затвердження Порядку зарахування осіб з особливими освітніми потребами до спеціальних закладів освіти, їх відрахування, переведення до іншого закладу освіти» № 831 від 01.08.2018 затверджено МОН України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0945-18#Text>

7. Підготовка педагогічних кадрів до роботи з різними категоріями дітей: виклики та можливості: Матеріали міжвузівської (заочної) науково-практичної конференції (Хмельницький, 28 лютого 2018 року). Хмельницький: ПП «А.В.Царук», 2018. С. 135–138.
8. Психолого-педагогічний супровід навчання дітей з інтелектуальними порушеннями: навчально-методичний посібник / авт.: О. Чеботарьова, Г. Блеч, І. Гладченко, С. Трикоз, І. Сухіна, Н. Ярмола. За наук. ред. О.В.Чеботарьової. К.: ІСПП імені Миколи Ярмченка НАПН України, 2018. 123 с.
9. Спеціальна педагогіка і психологія: сучас. термінол. словник / за ред. Л. І. Прохоренко, В. В. Засенка. Київ: Генеза, 2024. 272 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/744568/>
10. Спеціальна педагогіка: навч. посібник / за заг. ред. О. В. Мартинчук. Київ: Київ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2017. 364 с.
11. Сучасні технології психолого-педагогічного супроводу дітей з порушеннями інтелектуального розвитку в умовах кризових викликів / авт.: О.В.Чеботарьова, Г.О. Блеч, І.В. Бобренко, І.В. Гладченко, С.В. Трикоз, О.І. Мякушко, І.В. Сухіна та ін. За наук. ред. О.В.Чеботарьової. К.: ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2023. 664 с.
12. Теорія і практика спеціальної педагогіки та психології: Збірник наукових праць: Вип. 12 / За ред. О.В. Чеботарьової, І.В. Гладченко. К.: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2024. 264 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/742528/1/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%E2%84%9612%20%282024%29.pdf>

13. Чеботарьова О., Кривошея С. Формування соціальних та життєвих компетентностей у дітей з порушеннями інтелектуального розвитку як основи гармонійного розвитку особистості. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови.*, Вип. 1(18), 2023. С. 182–198. URL: <https://doi.org/10.33189/epns.v1i18.185>
14. Чеботарьова О.В. Допомога, підтримка та навчання дітей з особливими освітніми потребами як важливий ціннісно-гуманістичний вектор сьогодення. *Всеукраїнський онлайн марафон до Дня науки. 16-24 травня 2022 року.* Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, м. Київ, Україна, 2022. С. 139–144.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.

ДІТИ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ, ЇХ НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ

ТЕМА 8: БУДОВА ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ СИСТЕМИ

Форма організації: практичне заняття

ПЛАН

1. Поняття про функціональну систему мовлення. Формування мови в онтогенезі.
2. Анатомічна будова периферичного та центрального відділу мовленнєвого апарату.
3. Функції мовленнєвого апарату, їх порушення.
4. Фізіологічне та мовленнєве дихання.
5. Особливості утворення та характеристика фонем.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Напишіть реферативне повідомлення на тему «Вплив сенсорних систем на розвиток та формування мовлення».

2. Заповніть таблицю: роль лівої та правої півкулі у фізіологічному мовленнєвому аспекті.

Ліва півкуля	Права півкуля

ЛІТЕРАТУРА

1. Голуб Н. П. Анатомія, фізіологія та патологія органів слуху і мовлення: навч. посібник для студ. ф-ту дошк. та корекц. освіти / уклад. Голуб Н. П. Умань: Візаві, 2015. 116 с.
2. Логопедія: підручник / за заг. ред. М. К. Шеремет. Вид. 5-те. Київ: Видавничий дім «Слово», 2018. 856 с.
3. Мовленнєва і сенсорна системи та їх порушення: навчальний посібник (за напрямом підготовки «Корекційна освіта») / Укл. Дегтяренко Т. М., Лобанова О. В., Дудченко І. О. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2021. 416 с.
4. Неврологічні основи логопедії: навчальний посібник / Шеремет М.К., Боряк О.В. Суми: Видавництво СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2020. 273 с.
5. Понятійно-термінологічний словник. Логопедія. Логопсихологія: довідкове видання / Рібцун Ю.В. К.: ІСПП, 2022. 48 с.
6. Спеціальна педагогіка і психологія: сучас. термінол. словник / за ред. Л. І. Прохоренко, В. В. Засенка. Київ: Генеза, 2024. 272 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/744568/>
7. Хрестоматія з логопедії: навчальний посібник / авторський колектив: Н.В. Базима, О.Б. Качуровська, ... М.К. Шеремет; уклад.: С.В. Федоренко, І.С. Марченко; за заг. ред. М.К. Шеремет. Київ: «Книга-плюс», 2019. 496 с.

ТЕМА 9: ПОРУШЕННЯМИ УСНОГО ТА ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ

Форма організації: практичне заняття

ПЛАН

1. Патологія органів мовлення:
  - Захворювання носа і носової порожнини.
  - Захворювання ротової порожнини.
  - Захворювання глотки.
  - Захворювання гортані.
2. Клініко-психолого-педагогічна класифікація порушень мовлення.
3. Психолого-педагогічна класифікація порушень мовлення.
4. Профілактика порушень голосу і мовлення.
5. Обстеження мовлення.
6. Корекційно-реабілітаційна допомога дітям з порушеннями мовлення.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Напишіть реферативне повідомлення на тему «Розвиток логопедії в Україні».
2. Поясніть у чому полягає відмінність класифікацій клініко-педагогічної та психолого-педагогічної.

ЛІТЕРАТУРА

1. Голуб Н. П. Анатомія, фізіологія та патологія органів слуху і мовлення: навч. посібник для студ. ф-ту дошк. та корекц. освіти / уклад. Голуб Н. П. Умань: Візаві, 2015. 116 с.
2. Логопедія: підручник / за заг. ред. М. К. Шеремет. Вид. 5-те. Київ: Видавничий дім «Слово», 2018. 856 с.
3. Мовленнєва і сенсорна системи та їх порушення: навчальний посібник (за напрямом підготовки «Корекційна освіта») / Укл. Дегтяренко Т. М.,

- Лобанова О. В., Дудченко І. О. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2021. 416 с.
4. Наказ «Про затвердження Типового переліку допоміжних засобів для навчання (спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку) осіб з особливими освітніми потребами, які навчаються в закладах освіти» від 23.04.2018 № 414 затверджено МОН України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0582-18>
  5. Неврологічні основи логопедії: навчальний посібник / Шеремет М.К., Боряк О.В. Суми: Видавництво СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2020. 273 с.
  6. Понятійно-термінологічний словник. Логопедія. Логопсихологія: довідкове видання / Рібцун Ю.В. К.: ІСПП, 2022. 48 с.
  7. Спеціальна педагогіка і психологія: сучас. термінол. словник / за ред. Л. І. Прохоренко, В. В. Засенка. Київ: Генеза, 2024. 272 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/744568/>
  8. Спеціальна педагогіка: навч. посібник / за заг. ред. О. В. Мартинчук. Київ: Київ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2017. 364 с.
  9. Теорія і практика спеціальної педагогіки та психології: Збірник наукових праць: Вип. 12 / за ред. О.В. Чеботарьової, І.В. Гладченко. К.: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2024. 264 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/742528/1/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%E2%84%9612%20%282024%29.pdf>
  10. Технології логопедичного обстеження: навчально-методичний посібник / упор. Є.Ю. Линдіна, О.В. Ревуцька. 2-е видання, доповнене та доопрацьоване. Київ: Освіта України, 2021. 218 с.
  11. Хрестоматія з логопедії: навчальний посібник / авторський колектив: Н.В. Базима,

О.Б. Качуровська, ... М.К. Шеремет; уклад.:
С.В. Федоренко, І.С. Марченко; за заг. ред.
М.К. Шеремет. Київ: «Книга-плюс», 2019. 496 с.

ТЕМА 10: НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Складіть таблицю з характеристикою основних типів закладів для дітей порушеннями мовлення.
2. Напишіть реферативне повідомлення на тему «Специфіка спеціального навчання і виховання дітей з тяжкими мовленнєвими порушеннями».

ЛІТЕРАТУРА

1. Логопедія: підручник / за заг. ред. М. К. Шеремет. Вид. 5-те. Київ: Видавничий дім «Слово», 2018. 856 с.
2. Мовленнєва і сенсорна системи та їх порушення: навчальний посібник (за напрямом підготовки «Корекційна освіта») / Укл. Дегтяренко Т. М., Лобанова О. В., Дудченко І. О. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2021. 416 с.
3. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навчально-методичний посібник / А. А. Колупаєва, О. М. Таранченко. Харків: Вид-во «Ранок», 2019. 304 с.
4. Спеціальна педагогіка і психологія: сучас. термінол. словник / за ред. Л. І. Прохоренко, В. В. Засенка. Київ: Генеза, 2024. 272 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/744568/>
5. Спеціальна педагогіка: навч. посібник / за заг. ред. О. В. Мартинчук. Київ: Київ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2017. 364 с.
6. Запровадження безбар'єрності освітніх послуг в закладах дошкільної та загальної середньої освіти: аналітичні матеріали для МОН України / за заг. ред.

- Л.І. Прохоренко, В.В. Засенка, Н.А. Ярмоли. Київ: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2024. 77 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/742529/>
7. Наказ «Про затвердження Типового переліку допоміжних засобів для навчання (спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку) осіб з особливими освітніми потребами, які навчаються в закладах освіти» від 23.04.2018 № 414 затверджено МОН України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0582-18>
  8. Наказ, Порядок, Заява, Форма типового документа «Про затвердження Порядку зарахування осіб з особливими освітніми потребами до спеціальних закладів освіти, їх відрахування, переведення до іншого закладу освіти» № 831 від 01.08.2018 затверджено МОН України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0945-18#Text>
  9. Підготовка педагогічних кадрів до роботи з різними категоріями дітей: виклики та можливості: Матеріали міжвузівської (заочної) науково-практичної конференції (Хмельницький, 28 лютого 2018 року). Хмельницький: ПП «А.В.Царук», 2018. С. 135–138.
  10. Теорія і практика спеціальної педагогіки та психології: Збірник наукових праць: Вип. 12 / За ред. О.В. Чеботарьової, І.В. Гладченко. К.: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2024. 264 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/742528/1/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20E2%84%9612%20282024%29.pdf>
  11. Чеботарьова О.В. Дошкільна освіта дітей з особливими освітніми потребами: навчально-методичне забезпечення. *Освіта осіб з особливими*

потребами: шляхи розбудови. Вип. 2 (25). 2024. С. 284–300.

12. Чеботарьова О.В. Допомога, підтримка та навчання дітей з особливими освітніми потребами як важливий ціннісно-гуманістичний вектор сьогодення: *Всеукраїнський онлайн марафон до Дня науки. 16-24 травня 2022 року*. Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, м. Київ, Україна, 2022. С. 139–144.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Зміст поняття «сенсорна система», види сенсорних систем.
2. Сенсорна адаптація, взаємодія сенсорних систем.
3. Структурно-функціональна організація аналізатора.
4. Рецептори та їх класифікація, властивості та функції.
5. Структура порушення розвитку.
6. Взаємозв'язок первинних і вторинних порушень.
7. Екзогенно-органічні та ендогенні фактори виникнення порушень розвитку.
8. Поняття реабілітація, компенсація, корекція.
9. Зорова сенсорна система та її значення для життєдіяльності організму.
10. Характеристика периферичного відділу зорового аналізатора.
11. Допоміжні органи ока та їх функціональне значення.
12. Характеристика центрального відділу зорового аналізатора.
13. Захворювання зорового аналізатора.
14. Причини вроджених і набутих порушень зору.
15. Прогресуючі й стаціонарні порушення зору.
16. Класифікація і характеристика стійких порушень зору.
17. Особливості дітей з порушеннями функцій зору.
18. Обстеження дітей з порушеннями зору.
19. Методи компенсації порушених функцій зорового аналізатору. Індивідуальні засоби корекції.
20. Навчання і виховання дітей з порушеннями зору.
21. Слухова сенсорна система та її значення для життєдіяльності організму.
22. Характеристика периферичного відділу слухового аналізатора.
23. Характеристика центрального відділу слухового аналізатора.
24. Звукопровідна і звукосприймаюча функції слухового аналізатора.

25. Повітряне та кісткове звукопроведення.
26. Вікові особливості слухового та вестибулярного аналізаторів.
27. Захворювання слухового аналізатора.
28. Причини вроджених і набутих порушень слуху.
29. Класифікація і характеристика стійких порушень слуху.
30. Особливості дітей з порушеннями функцій слуху.
31. Обстеження дітей з порушеннями слуху.
32. Методи компенсації порушених функцій слухового аналізатора (звукопідсилюючі прилади індивідуального і колективного користування).
33. Навчання і виховання дітей з порушеннями слуху.
34. Вестибулярна сенсорна система та її значення для життєдіяльності організму.
35. Анатомічна будова вестибулярної сенсорної системи.
36. Будова та функції тактильного аналізатора.
37. Руховий (пропріорецептивний) аналізатор.
38. Вісцерально-сенсорна (інтерорецептивна) система.
39. Будова та функції нюхового аналізатора.
40. Будова та функції смакового аналізатора.
41. Діти з порушеннями двох сенсорних систем – зору та слуху.
42. Діти з порушеннями зору та інтелекту.
43. Діти з порушеннями слуху та інтелекту.
44. Спеціальні початкові заклади освіти для дітей з комплексними порушеннями розвитку.
45. Поняття про функціональну систему мовлення.
46. Формування мови в онтогенезі.
47. Центральний та периферичний мовленнєвий апарат.
48. Функції мовленнєвого апарату, їх порушення.
49. Фізіологічне та мовленнєве дихання.
50. Особливості утворення та характеристика фонем.
51. Захворювання носа і носової порожнини.
52. Захворювання ротової порожнини.
53. Захворювання глотки.
54. Захворювання гортані.

55. Клініко-психолого-педагогічна класифікація порушень мовлення.
56. Психолого-педагогічна класифікація порушень мовлення.
57. Профілактика порушень голосу і мовлення.
58. Обстеження мовлення.
59. Корекційно-реабілітаційна допомога дітям з порушеннями мовлення.
60. Навчання і виховання дітей з порушеннями усного та писемного мовлення.

ІНФОРМАЦІЙНІ (ІНТЕРНЕТ) РЕСУРСИ

1. <http://dnppb.gov.ua/ua/> – Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського НАПН України.
2. <http://www.nbuv.gov.ua/> – Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського.
3. <https://ispukr.org.ua/> – Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України.
4. https://ispukr.org.ua/?page_id=11815 – Відділ освіти дітей з порушеннями сенсорного розвитку Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка Національної академії педагогічних наук України.
5. https://ispukr.org.ua/?page_id=685 – Відділ освіти дітей з порушеннями інтелектуального розвитку Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка Національної академії педагогічних наук України.
6. https://ispukr.org.ua/?page_id=748 – Відділ логопедії Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка Національної академії педагогічних наук України.
7. https://ispukr.org.ua/?page_id=766 – Відділ інклюзивного навчання Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка Національної академії педагогічних наук України.
8. <https://library.rshu.edu.ua/> – Бібліотека Рівненського державного гуманітарного університету.
9. <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/navchannya-ditey-u-spetsialnikh-zakladakh-osviti/osvita-ditey-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami/navchalni-ta-korektsiyi-programi/korektsiyi-programi> – Корекційні програми розвитку дітей з порушеннями психофізичного розвитку.

Навчальне видання

Гаєвська Анастасія Валентинівна – укладач

**Методичні рекомендації до практичних занять
та виконання завдань для самостійної роботи
з навчальної дисципліни
«Мовленнєві та сенсорні системи та їх порушення»**

**Методичний посібник
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої
освіти спеціальності 016 «Спеціальна освіта»**

Підписано до друку: 2024 р.
Папір друк.60x84. Формат 1/16

Редакційно-видавничий відділ
Рівненського державного гуманітарного університету
33028, м. Рівне, вул. С. Бандери,12